

KOGGENLANDHUIS STAAT MIDDEN IN HET DORP Kleinschalige groepswoonings op een A-locatie

Utrecht, december 2007

Christina Mercken (Xina Tekst & Support, Amsterdam)

In opdracht van het Aedes-Actiz Kenniscentrum Wonen-Zorg

Zorgen dat bewoners midden in het leven staan, dat is het streven van Omring Zorggroep. Het woonzorgcomplex Koggenlandhuis, met onder meer vier kleinschalige groepswoonings voor mensen met dementie, staat daarom niet aan de rand van het dorp of in een rustige buitenwijk, maar midden in het centrum. Door centraal te bouwen wil Omring Zorggroep de kwaliteit van het leven van ouderen met dementie verbeteren, beter vraaggericht werken en ouderen een zo normaal mogelijke huiselijke omgeving bieden, meestal in hun eigen dorp.

Het Koggenlandhuis

Omring Zorggroep ontwikkelt al 19 jaar kleinschalige groepswoonings voor ouderen met dementie. Het streven is om binnen twee jaar in de regio Oostelijk West Friesland alle zorg voor ouderen met dementie in kleinschalige groepswoonings aan te bieden. Op dit moment telt Omring Zorggroep zeven locaties waarin één of meerdere kleinschalige groepswoonings voor ouderen met dementie zijn gevestigd. Elke woning telt vijf tot tien bewoners.

Een van die locaties is het Koggenlandhuis, een nieuwbouwcomplex in het centrum van het landelijke plaatsje Midwoud, tegenover een winkelcentrum met een supermarkt, een bakker, een slager, een kapper en een pedicure. Iets verderop staat de bibliotheek. Het Koggenlandhuis bestaat uit twintig seniorenwoningen en vier kleinschalige groepswoonings voor mensen met dementie. Op de begane grond van het gebouw zijn diverse voorzieningen, zoals een ontmoetingsruimte, een wijksteunpunt, een huisartsenpraktijk en een consultatiebureau.

Groepswooning Koggenlandhuis
© Omring Zorggroep

Op één hoog bevinden zich de kleinschalige groepswoonings met ieder vijf bewoners. De groepswoonings zijn twee aan twee gebouwd met een tussendeur. Die deur staat regelmatig open, zodat medewerkers samen bewoners kunnen opvangen of zodat er gezamenlijke activiteiten kunnen plaatsvinden. Iedere woning telt één badkamer die de bewoners delen. Het niveau van de bewoners verschilt: sommige hebben alleen enige begeleiding nodig en kunnen bijvoorbeeld nog zelfstandig een rondje door het dorp lopen, terwijl anderen volledig zorgbehoevend zijn. De groepswoonings streven een normale huiselijke sfeer na, ondanks enkele minder sfeervolle maar noodzakelijke aanpassingen, zoals brede rolstoeltoegankelijke deuren en een aangepaste badkamer. De meeste activiteiten zijn

huiselijk van aard: samen de tafel dekken, afwassen, een spelletje spelen. Overdag is per groepswooning één medewerker aanwezig, 's avonds is de tussendeur open en werkt één medewerker op twee wonings. Naast de verzorgende speelt ook de huishoudelijke hulp een belangrijke rol. Die is drie uur per dag aanwezig en betreft de bewoners actief bij haar werkzaamheden, bijvoorbeeld door hen te vragen mee te helpen met strijken of bij het afstoffen.

Kleinschalige groepswoonings in een woonzorgcomplex

In het Koggenlandhuis, zoals op andere locaties van Omring Zorggroep, zijn de kleinschalige groepswoonings in één complex samengebracht met seniorenwoningen en wijksteunpunten. Dit is het zogenaamde 20/30 model dat bestaat uit:

- een kern van vier groepswoonings met plaats voor in totaal 20 bewoners met dementie;
- minimaal 30 omringende seniorenwoningen (koop en huur) voor senioren met een kleine of grote zorgvraag;

- een wijksteunpunt met zorg- en welzijnsfaciliteiten voor zowel bewoners uit het complex als mensen uit de omgeving.

Deze combinatie maakt het mogelijk ook zorg te bieden aan ouderen in de omgeving van het complex en om 24-uurszorg te garanderen aan de bewoners van de seniorenwoningen.

Omring Zorggroep kiest bewust voor het integreren van groepswohnungen in een woonzorgcomplex. Ten eerste omdat hiermee een zorggarantie kan worden gegeven aan de bewoners van de seniorenwoningen, zoals het 20/30 model laat zien. En ten tweede omdat er nadelen kleven aan stand-alone groepswohnungen. Omdat er meestal maar één medewerker per groepswooning aanwezig is, kan zwaardere zorg niet geboden worden in stand-alone groepswohnungen. Mensen die niet meer door één verzorgende geholpen kunnen worden, moeten dan alsnog naar geclusterde groepswohnungen of naar een traditioneel verpleeghuis verhuizen. In het 20/30 model zijn altijd meerdere verzorgenden in de omgeving aanwezig en kunnen bewoners in de groepswooning blijven wonen als zij meer zorgbehoevend worden.

Kleinschalig groepswoonen

Bij het kleinschalig groepswoonen voor mensen met dementie benadert het wonen waarin zorg wordt geboden zoveel mogelijk dat van een normale thuissituatie in een huiselijke en herkenbare omgeving. De groepswooning is het huis van de bewoners waarin zich ook de dagelijkse taken afspelen die in het huishouden gebeuren. Er is een huiskamer, er wordt gekookt en gemeenschappelijk gegeten. Daarnaast hebben de bewoners een eigen kamer waarin zij zich terug kunnen trekken, een kamer ingericht met eigen spullen en volgens de eigen smaak. De bewoners kunnen zelf het dagelijks leven inrichten. Zo bepalen zij bijvoorbeeld zelf wanneer ze opstaan en wanneer ze naar bed gaan. Ze krijgen hierbij ondersteuning en zorg van een vast team medewerkers.

Integreren in het dorp

Koggenlandhuis © Omring Zorggroep

Door het Koggenlandhuis centraal in het dorp te bouwen wil Omring Zorggroep bewoners de kans geven om contacten te leggen en te onderhouden in het dorp. Een centrale ligging alleen is echter niet genoeg. Om daadwerkelijk te integreren in het dorp moet er meer gebeuren. Het Koggenlandhuis wil ook voor ouderen die er niet wonen een plek zijn waar zij samen met anderen de dag kunnen doorbrengen. En daarmee ook een plek zijn waar bewoners van de kleinschalige groepswohnungen en de seniorenwoningen ouderen van buiten het woonzorgcomplex kunnen ontmoeten. Op 200 meter van Het Koggenlandhuis wonen zo'n 120 ouderen. De uitdaging is dan ook om deze omwonenden naar binnen te halen. Dat doet het Koggenlandhuis onder meer door in de ontmoetingsruimte allerlei activiteiten te

organiseren, zoals bewegen voor senioren, gezamenlijke vieringen bij kerst of Sinterklaas en een restaurant. Deze activiteiten zijn zowel voor omwonenden als voor bewoners van het Koggenlandhuis. Daarnaast moeten diverse diensten, zoals een tromboseprikpunt en een fysiotherapiespreekuur, ouderen van buiten aantrekken. De gedachte hierachter is dat mensen binnenkomen voor diensten die zij nodig hebben en dan zien dat er ook diverse activiteiten en ontmoetingsmogelijkheden zijn.

Ook de bewoners van de kleinschalige groepswohnungen moeten de kans krijgen deel uit te maken van het dorp. Het is dan ook het streven om zo veel mogelijk met bewoners naar buiten te gaan, even een blokje om of brood halen bij de bakker. Dat geeft bewoners de kans om een praatje te maken met een oude bekende in het dorp of om in de supermarkt nieuwe ideeën op te doen voor het menu. Niet iedere bewoner heeft evenveel behoefte om naar buiten te gaan. Daar proberen de medewerkers van de kleinschalige woningen rekening mee te houden. De een gaat het liefst naar de kapper tegenover het Koggenlandhuis of naar de huisartsenpraktijk, terwijl de ander liever thuisgeknipt wordt of de huisarts langs laat komen. Daarnaast doen bewoners die dat fijn vinden mee aan activiteiten in de ontmoetingsruimte op de begane grond. Vooral zingen, spelletjes spelen en kaarten maken zijn populair. Opvallend is dat bewoners van de groepswohnungen die uit het verzorgingshuis komen moeilijker zijn te stimuleren tot activiteiten. Dat gaat niet alleen om uitstapjes of activiteiten in de

ontmoetingsruimte maar ook om dagelijkse bezigheden zoals afwassen of aardappels schillen. Ze waren gewend dat dingen voor hen gedaan worden en beginnen nu pas, na bijna een jaar, zelf de tafel te dekken. Bewoners die uit een thuissituatie komen, zijn gemakkelijker actief te houden.

In hoeverre het werkelijk lukt om met bewoners naar buiten te gaan is vooral afhankelijk van de inzet van familieleden en vrijwilligers. Iedere woning telt namelijk maar één medewerker, die niemand alleen kan achterlaten. Hierdoor is het voor hen moeilijk om op stap te gaan met bewoners. Als één bewoner naar de bakker wil, kun je moeilijk alle bewoners meenemen. Alleen als familieleden en vrijwilligers actief meewerken, lukt het om met bewoners op stap te gaan en individuele activiteiten uit te voeren. De groepswoningen zijn in januari 2007 gestart. Nu pas, na bijna een jaar, krijgen integratie en contact met het dorp gerichte aandacht. De eerste periode was vooral nodig om te wennen aan de nieuwe werkwijze. Niet alleen voor medewerkers en bewoners, maar ook voor familieleden. Zij worden nu actiever betrokken en gestimuleerd om op stap te gaan met bewoners of om hen mee naar huis te nemen voor een bezoekje. Vooral bij bewoners die uit het verzorgingshuis afkomstig zijn, heeft het even geduurd voordat familieleden daar aan toe waren. Nu pas voelen zij zich vrij om zelf koffie te zetten of om met een bewoner op de duo-fiets van het Koggenlandhuis een stuk te gaan fietsen. Nu bewoners, medewerkers en familieleden gewend zijn geraakt en er vrijwilligers zijn aangetrokken is er meer aandacht voor contacten leggen met andere dorpsbewoners. Nieuwe creatieve ideeën worden ontwikkeld. Zo willen de groepswoningen een peuterspeelzaal in het dorp uitnodigen om op bezoek te komen met wat peuters. Esther Otten, medewerkster op een groepswoning, zegt daarover: "We hebben echt moeten omschakelen van de verzorgingshuishuiszorg die we gewend waren. In het begin waren we zo druk bezig met het dagelijkse reilen en zeilen dat we soms kansen misten, zoals met Sint Maarten. Het zou mooi zijn als de kinderen met hun lampionnetjes ook bij ons langskwamen. Voor volgend jaar willen we dat wel organiseren. Dat soort dingen moet ook groeien en daar zijn we eigenlijk nu pas echt aan toe."

Het feit dat het Koggenlandhuis centraal ligt maakt het wel gemakkelijk om even met bewoners naar de bakker of supermarkt te gaan. Maar toch is de bouw van de groepswoningen niet helemaal optimaal voor ontmoeting. De woningen staan namelijk op de eerste verdieping en kijken ook niet allemaal uit op de straat. Contact 'over de schutting' of even zwaaien naar voorbijgangers is dus niet mogelijk. Om ontmoetingen gemakkelijker te maken gaat Omring Zorggroep daarom toekomstige kleinschalige groepswoningen zoveel mogelijk op de begane grond bouwen, gericht naar de straat en waar mogelijk met een terras aan de woonkamer.

Bouwen in het centrum

Het Koggenlandhuis laat zien dat bouwen in het centrum veel mogelijkheden biedt voor integratie in het dorp of de buurt. Helaas valt het niet altijd mee om centraal te bouwen. Grondlocaties waar een groot woonzorgcomplex kan worden gebouwd op 300 meter van dagelijkse voorzieningen zijn dure A-locaties en niet gemakkelijk te vinden. Daarnaast hebben architecten, projectontwikkelaars en gemeenten nog altijd de neiging om rust centraal te stellen bij de ontwikkeling van woonzorgvoorzieningen voor ouderen: lekker in een buitenwijk, in de rustige natuur. Zo had gemeente Noorder-Koggenland het Koggenlandhuis in eerste instantie gepland aan de rand van het dorp bij de voetbalvelden, waar alleen in het weekend mensen komen. En dat terwijl ouderen zelf liever onder de mensen vertoeven. Ze hebben liever uitzicht op een parkeerplaats waar wat gebeurt, dan over een mooi rustig park. "Het vinden van geschikte grondlocaties om woonzorgcomplexen te bouwen vormt iedere keer het grootste probleem voor Omring Zorggroep," vertelt Tineke Huijbregts, directeur Omring Vastgoed. "Gelukkig beginnen projectontwikkelaars te beseffen dat bouwen voor ouderen ook lucratief kan zijn, waardoor ook zij langzamerhand meer bereid zijn te investeren in woonzorgcomplexen voor ouderen op duurdere locaties."

Maar het verkrijgen van een A-locatie alleen is niet altijd genoeg, zo bleek bij de bouw van woonzorgcentrum De Oever. De Oever ligt in Spierdijk, een mooi, groen dorp dat deel uitmaakt van de gemeente Wester-Koggenland. Het telt, naast 50 seniorenwoningen, vier kleinschalige groepswoningen en verschillende aanleunwoningen.

De Oever © Kenniscentrum Wonen-Zorg

Bij de planning en bouw van De Oever is gekozen voor een locatie in het centrum van het dorp, op 200 meter van een supermarkt, een bank en een kapper. Maar toen de bouw eindelijk klaar was, waren alle voorzieningen in het dorp inmiddels verdwenen: zowel de Spar als de Rabobank waren gesloten.

Omdat de aanwezigheid van voorzieningen een belangrijke voorwaarde is voor zelfstandig wonen, is De Oever actief op zoek gegaan naar manieren om ze in stand te houden. En dus houdt tegenwoordig een vrijwilliger van De Oever de Spar één dag in de week open. Het is geen ideale oplossing, de winkel is maar beperkt open, heeft een klein assortiment en is ook nog vrij duur, maar het is beter dan helemaal geen winkel. En

de Rabobank houdt nu spreekuur in het wijksteunpunt in De Oever.

Een groeiproces

Er zijn altijd meerdere partijen nodig voor de realisatie van een 20/30 model woonzorgcomplex zoals het Koggenlandhuis. Projectontwikkelaars en woningbouwcorporaties zijn nodig voor de bouw, de gemeente en welzijnsinstellingen voor de welzijnsvoorzieningen en andere zorgaanbieders voor combinatiezorg. Samenwerking is dan ook onontbeerlijk. Welke partijen meewerken is afhankelijk van de vraag en het aanbod op de specifieke locatie. Zoekt de lokale kinderopvang ruimte? Welke organisatie verzorgt de maaltijdvoorziening in de gemeente? De beschikbare voorzieningen verschillen dan ook per locatie. Zo is in het Koggenlandhuis een huisartsenpraktijk gevestigd, maar op andere locaties niet. Het is op iedere locatie weer even zoeken naar de juiste combinatie samenwerkingspartners om zorg, wonen en welzijn zo goed mogelijk in te richten.

“Bouwen voor ouderen is een groeiproces,” vertelt Tineke Huijbregts. “Iedere keer leer je er weer iets bij. Waar we eerst rust probeerden te ontwerpen voor ouderen, weten we nu dat zij juist impulsen en uitzicht nodig hebben.” Het is een proces dat zich niet alleen moet richten op de fysieke bouwstenen, maar ook op de sociale. Fysiek midden in het leven van het dorp staan is niet genoeg. De bewoners van de kleinschalige groepswoonings moeten ook sociaal een onderdeel uitmaken van het dorp. Daar ligt dan ook de huidige uitdaging voor de medewerkers van het Koggenlandhuis.

Meer informatie over het Koggenlandhuis

http://www.kcwz.nl/cgi-bin/databank.cgi?id=1632&page=databank/kleinschalig_detail